

Аб'ект вывучэння – міжмоўныя амонімы ўсходнеславянскіх моў

*Н. А. Валатоўская,
дацэнт кафедры тэарэтычнага
іславянскага мовазнаўства БДУ,
кандыдат філалагічных навук*

Агульнавядома, што мова – гэта жывы арганізм, які знаходзіцца ў пастаянным развіцці. Змены з рознай хуткасцю адбываюцца на ўсіх яго ўзроўнях. Найбольш хутка змяняецца, безумоўна, лексічны склад любой мовы. Неалагізмы з'яўляюцца дзякуючы неабходнасці называць новыя прадметы ці з'явы. Некаторыя словы выходзяць з ужытку: замяняюцца новымі (так узнікаюць архаізмы) або перастаюць выкарыстоўвацца ў сувязі са знікненнем самога паняцця або прадмета (гістарызмы). Але мовы не існуюць ізалявана, яны пастаянна ўзаемадзейнічаюць паміж сабой. Найбольш яркава такое ўзаемадзеянне і, як следства, узаемаўплыў назіраецца ў працэсе перакладу з адной мовы на другую. І падчас перакладу тэксту на блізкароднасную мову трэба ўлічваць існаванне міжмоўных амонімаў, або “фальшывых (ілжывых) сяброў перакладчыка” – слоў, якія у дзвюх або некалькіх мовах супадаюць (або амаль супадаюць) у гучанні ці напісанні і адрозніваюцца значэннем.

У дадзеным артыкуле разглядаюцца міжмоўныя амонімы трох блізкароднасных усходнеславянскіх моў: беларускай, рускай і ўкраінскай. Як вядома, лексічны фонд беларускай і ўкраінскай мовы супадае на 84%, беларускай і рускай – на 86%, рускай і ўкраінскай – на 62%. Менавіта таму, што мовы маюць даволі вялікую колькасць агульнай лексікі, праблема міжмоўнай аманіміі з'яўляецца вельмі вострай, бо словы, якія супадаюць (ці амаль супадаюць) у сваім гучанні або напісанні, маюць рознае значэнне. Гэты аспект трэба абавязкова ўлічваць і пры перакладзе тэкстаў розных стыляў і жанраў.

Прыведзеныя ніжэй матэрыялы (заданні для замацавання тэарэтычных ведаў вучняў) могуць быць выкарыстаныя на факультатыўных занятках па беларускай і рускай мовах, пры вывучэнні ўкраінскай мовы, а таксама ў працэсе падрыхтоўкі да лінгвістычных алімпіяд і конкурсаў.

Заданні

1. *Растлумачце значэнне прыведзеных пар беларуска-рускіх міжмоўных амонімаў. Складзіце з імі сказы.*

Бел. благі – рус. благой, бел. час – рус. час, бел. прозвішча – рус. прозвище, бел. пыл – рус. пыл, бел. урадлівы – рус. уродливый, бел. сварка – рус. сварка.

2. *Па прыведзеных значэннях стварыце пары беларуска-рускіх міжмоўных амонімаў. З двюма парамі амонімаў складзіце сказы.*

Бел. ‘сёмы дзень тыдня’ – рус. ‘сем дзён’; бел. ‘вадаплаваючая птушка’ – рус. ‘укачванне’; бел. ‘змяніць свае палажэнне ў прасторы’ – рус. ‘руйнаваць’; бел. ‘адна з чатырох старон свету’ – рус. ‘час уначы’; бел. ‘вялікі мяшок’ – рус. ‘футра’; бел. ‘наступны пасля першага’ – рус. ‘іншы’; бел. ‘варты’ – рус. ‘прыдатны’, бел. ‘даць жыццё’ – рус. ‘упрыгожыць’.

Адказы: бел. нядзеля – рус. неделя, бел. качка – рус. качка, бел. рушыць – рус. рушить, бел. поўнач – рус. полночь, бел. мех – рус. мех, бел. другі – рус. другой, бел. годны – рус. годный, бел. нарадзіць – рус. нарядить.

3. *Падбярыце да прыведзеных пар беларуска-ўкраінскіх міжмоўных амонімаў уласцівыя ім значэнні.*

Бел. багацце – укр. багаття; бел. выстава – укр. вистава; бел. галасаваць – укр. галасувати; бел. змахваць – укр. змахувати; бел. ліс – укр. ліс; бел. разважыць – укр. розважити.

Даведка: ‘узмахваць’, ‘прадметы, выстаўленыя для агляду’, ‘скідваць, адкідваць’, ‘самец лісы’, ‘спектакль, п’еса’, ‘уласнасць, грошы і г.д.’, ‘аддаваць голас за каго-небудзь’, ‘агонь, полымя’; ‘абмеркаваць, абдумаць’, ‘сукупнасць дрэваў’, ‘гучна крычаць’, ‘насмяшыць, пацешыць’.

Адказы: бел. багацце ‘уласнасць, грошы і г.д.’ – укр. багаття ‘агонь, полымя’; бел. выстава ‘прадметы, выстаўленыя для агляду’ – укр. вистава ‘спектакль, п’еса’; бел. галасаваць ‘аддаваць голас за каго-небудзь’ – укр. галасувати ‘гучна крычаць’; бел. змахваць ‘скідваць, адкідваць’ – укр. змахувати ‘узмахваць’; бел. ліс ‘самец лісы’ – укр. ліс ‘сукупнасць дрэваў’; бел. разважыць ‘абмеркаваць, абдумаць’ – укр. розважити ‘насмяшыць, пацешыць’.

4. Да прыведзеных украінскіх слоў падбярыце адпаведныя ім беларускія амонімы, растлумачце іх значэнне.

Спис ‘кап’ё’, шмат‘кавалак’, кіт ‘свойская жывёла сямейства кашачых’, дывітыся ‘глядзец’, кішка ‘самка ката’, горіх ‘арэх’, чоловік ‘асоба мужчынскага полу’, роковій‘штогадовы’, трус ‘вобыск’.

Адказы: укр. спис – бел. спіс, укр. шмат – бел. шмат, укр. кіт – бел. кіт, укр. дывітыся – бел. дзівіцца, укр. кішка – бел. кошка, укр. горіх – бел. гарох, укр. чоловік – бел. чалавек, укр. роковій– бел. ракавы.

5. Перакладзіце сказы на беларускую мову. Утварыце пары міжмоўных (беларуска-рускіх) амонімаў, растлумачце іх сэнс.

1. Друзья пригласили Ивана на свою свадьбу. 2. В комнате было одиннадцать деревянных стульев. 3. Многие люди едут отдыхать на юг. 4. Семья Петровых купила ковер своей мечты. 5. В современном белорусском языке существует шесть падежей, а в украинском – семь. 6. За углом находится большой торговый центр. 7. Открытый слог заканчивается гласным звуком. 8. Всем известно, что тыква содержит очень много полезных веществ. 9. С раннего детства следует учить ребенка самого следить за своими вещами.

Адказы: бел. вяселле – рус. веселье, бел.крэсла – рус. кресло, бел. поўдзень – рус. полдень, бел.дыван – рус. диван, бел. склон – рус. склон, бел. рог – рус. рог, бел. склад – рус. склад, бел. гарбуз – рус. арбуз, бел. рэч – рус. речь.

Літаратура

1. Рудэнка, А.М. Украінская мова для беларускамоўных: дапам. для студэнтаў філал. фак. / А.М. Рудэнка, Н.А. Валатоўская. – Мінск: БДУ, 2012. – 95 с.

2. «Читай і знай!»– 2: Довід.-практикум з фонетики, орфоэпіі, орфографіі, лексикологіі, фразеологіі сучасной украінскай мовы / О.Я. Лаврінец, К.С. Симонова, І.А. Ярошевич. – К.: Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2009. – 206 с.